

استراتژیک

معمواره سازمان دولت‌های تُرک

«سازمان دولت‌های ترک» از نهادهای منطقه‌ای است که همراه با توسعه قلمرو و دامنه آن، اهدافی بیه خصوص در حوزه‌های سیاسی و امنیتی گسترش یافته است.

ایجاد سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی مانند «شانگهای» و «بریکس» از نگاه سیاست‌گذاران ایرانی دربردارنده فرصت‌هایی متعدد در سیاست و روابط خارجی جمهوری اسلامی ایران بوده است. از سوی دیگر سازمان‌هایی نیز شکل گرفته که بیشتر با نگاه تردید و حتی تهدید به آن‌ها نگریسته می‌شود.

سازمان دولت‌های ترک، نهادی است که «مهدی عارف‌زاده» و همکارانش در کتابی با همین عنوان [۱] به بررسی آن از جنبه‌های مختلف پرداخته‌اند. سازمان دولت‌های ترک که «شورای ترک» هم نامیده می‌شود، پیش‌تر شورای همکاری کشورهای ترک نام داشت.

اگر چه نام این سازمان شامل گروه خاصی از کشورها می‌شود اما برای عضویت هیچ رویکردی اجباری ندارد. این شورا در سوم اکتبر ۲۰۰۹ بنیانگذاری شد و نام آن را در نوامبر ۲۰۲۱ «جَب طیب اردوغان» رئیس‌جمهوری ترکیه به سازمان دولت‌های ترک تغییر داد.

سازمان دولت‌های ترسک یک سازمان بین‌المللی متشکل از پنج کشور ترک‌زبان جمهوری آذربایجان، قزاقستان، قرقیزستان، ترکیه و ازبکستان به‌عنوان کشورهای عضو رسمی و مجارستان، ترکمنستان و جمهوری ترک قبرس شمالی به عنوان اعضای ناظر است. گفته می‌شود ۱۵ کشور از جمله قطر، افغانستان، اوکراین و پاکستان درخواست عضویت ناظر دراین سازمان را دارند.

ساختار، روندها و اهداف سازمان دولت‌های ترک

در فصل نخست این کتاب درخصوص شرایط عضویت در این سازمان آمده است:
سازمان دولت‌های ترک متعهد به اهداف و اصول منشور ملل متحد (سازمان ملل) و سایر اصول و هنجارهای حقوق بین‌الملل شناخته شده جهانی از جمله برابری حاکمیت، تمامیت ارضی و حمایت از مرزهای شناخته شده بین‌المللی و همچنین حفظ صلح، امنیت و توسعه روابط دوستانه با همسایگان است.

این سازمان در سال ۲۰۰۹ در چارچوب توافقنامه نخجوان تاسیس شد و بنای آن بر پایه ایده‌های فرهنگی و تلاش برای ایجاد سازو کاری به منظور نزدیکی و همکاری میان دولت‌های ترک‌زبان بود. با گذشت بیش از یک دهه از تاسیس سازمان، نشست‌های متعددی برگزار شده و اهداف آن در حوزه‌های سیاسی و امنیتی نیز گسترش یافته‌است.

دبیر کل این سازمان از سوی روسای جمهور کشورهای عضو و در نشست سران برای مدت چهار سال تعیین می‌شود.

تاکنون چهار دبیر کل برای این سازمان انتخاب شده‌است. اولین دبیر کل از سال ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۴ «کیتجنی» از ترکیه، دومین دبیر کل از ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۸ «امیل حنف اف» از جمهوری آذربایجان و سومین دبیر کل در سال ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۲ «بنیاد امریف» از قزاقستان بوده‌اند و از سال ۲۰۲۳ نیز «کوبا نوچیک امرورعلی اف» از قرقیزستان انتخاب شد.

گسترش سازمان

در این کتاب به روند گسترش سازمان دولت‌های ترک هم اشاره می‌شود، از جمله کشورهایی که به شرح زیر ذکر شده‌اند:

مجارستان

مجارستان در سال ۲۰۱۸ عنوان وضعیت ناظر را در سازمان دریافت کرد و سال بعد اولین دفتر سازمان در منطقه اروپا (بوداپست) با عنوان دفتر نمایندگی سازمان دولت‌های ترک را افتتاح کرد.

در آخرین نشست سران سازمان در سمرقند، از همکاری و هماهنگی فعال مجارستان با سازمان دولت‌های ترک به‌عنوان کشور ناظر قدرتمانی شد. همچنین با تأکید فراینده بر ارتقای روابط این کشور با تمام کشورهای ترک در سطح استراتژیک، تشدید فعالیت کشورهای عضو در مجارستان از طریق دفتر نمایندگی سازمان در این کشور درخواست شد.

ازبکستان

ازبکستان با بیشترین جمعیت در آسیای مرکزی و قرار گیری در قلب منطقه، می‌تواند یک شریک عالی برای تجارت باشد. علاوه بر این، موقعیت استراتژیک ازبکستان، درهای بازار چندین کشور در جنوب شرق آسیا را باز می‌کند که در سال‌های اخیر رشد همکاری‌های تجاری و اقتصادی را نشان می‌دهد.

ترکمنستان

در اجلاس سازمان دولت‌های ترک در آبان ۱۴۰۰، نسبت به عضویت ناظر ترکمنستان اقدام شد. ترکمنستان عضو رسمی سازمان دولت‌های ترک نیست اما در فعالیت‌هایی با هدف توسعه تعامل فرهنگی و انسانی بین کشورهای ترک زبان شرکت می‌کند.

قبرس شمالی

یکی از تحولات مهم در اجلاس ۲۰۲۲ سمرقند، پذیرش عضویت ناظر قبرس شمالی در سازمان دولت‌های ترک‌زبان است. این کشور ترک‌نشین که در بخش شمالی قبرس قرار دارد، تاکنون از سوی هیچ کشوری به جز ترکیه به رسمیت شناخته نشده‌است. سخنگوی کمیسیون بی‌طرفی از این اقدام بر سیاست‌های قبلی اتحادیه اروپا در قبال قبرس تأکید کرده، اما آمریکا راسا اعلام موضعی در این خصوص نداشت‌است.

اوکراین

اوکراین یکی از کشورهایی است که درخواست عضویت ناظر در سازمان دولت‌های ترک را داده است. معاون وزیر خارجه اوکراین دلایل درخواست عضویت ناظر کشورش در سازمان را به وجود تاتارها در اوکراین نسبت داده است. البته هنوز با عضویت ناظر اوکراین در سازمان دولت‌های ترک موافقت نشده است.

با پیوستن ترکمنستان به سازمان دولت‌های ترک، تنها تاجیکستان فارسی‌زبان در منطقه و در حاشیه سازمان باقی مانده است. آنچه در روابط ترکمنستان با ترکیه رخ می‌دهد، می‌تواند الگوی روابط با تاجیکستان باشد یعنی تقویت روابط دوجانبه.

سازمان دولت‌های ترک و بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای

فصل دوم این کتاب به نقش بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای اختصاص یافته مانند چین و روسیه.

چین و سازمان دولت‌های ترک

چین از کشورهایی است که نسبت به اهداف و آینده سازمان دولت‌های ترک تردید و سوسوژن دارد. هرچند این کشور به‌طور علنی موضعی در این باره نگرفته، اما نگران تأثیرگذاری بر مرزهای شرقی خود به ویژه اوغورها و منطقه سین کیانگ است. چینی‌ها با توجه به برنامه یک کمربند، یک جاده، سرمایه‌گذاری کرده‌اند در این زمینه کرده‌اند و نگران تأثیرگذاری سازمان دولت‌های ترک بر این برنامه هستند. کشورهای ترک منطقه اوراسیا همان طور که قبلاً از نفوذ چین به‌عنوان وزنه تعادلی در برابر روسیه استقبال می‌کردند، اکنون هم می‌توانند از ترکیه به‌عنوان وزنه تعادلی برای چین استقبال کنند.

روسیه و سازمان دولت‌های ترک

روسیه همواره نقش برتر را در منطقه اوراسیا و تحولات آن داشته است. این کشور در قالب اتحادها و ائتلاف‌های منطقه‌ای مختلف تلاش کرده کشورهای این منطقه را در دایره نفوذ خود حفظ کند. سازمان دولت‌های ترک می‌تواند چالش جدی در این زمینه باشد.

ترکیه و سازمان دولت‌های ترک

ترکیه در سیاست خارجی خود نگاه به اوراسیا و در واقع «چرخش به اوراسیا» را در دستور کار خود قرار داده است.

در سه دهه گذشته سیاست خارجی ترکیه در قبال آسیای مرکزی تحت تأثیر تحولات داخلی این کشور از جمله دوره «ورگوئت اوژال» و حزب مام میهن، حکومت اردوغان و حزب عدالت و توسعه و نیز بی‌ثباتی مستمر اقتصادی در سال‌های گذشته و در نهایت اقدام برای کودتا در سال ۲۰۱۶ شکل گرفت.

و اما در خصوص استفاده از ظرفیت‌های سازمان دولت‌های ترک، از موانع پیش روی ترکیه سیاست‌های منطقه‌ای چین است. چین از زمان شکل گیری این سازمان همواره نگران تحریک گروه‌های جدایی طلب ترک اوغور در این کشور است؛ رخدادی که به عنوان خط قرمز یکن بوده و همواره هشدارهای مختلفی را در این خصوص ابراز کرده است.

مقامات اسرائیلی در باکو صف کشیده‌اند

معادله خطر ناک باکو – تل آویو برای مرزهای ایران

در آن دو شرکت خصوصی اسرائیلی و یک شرکت ترکیه‌ای با شرکت دولتی اسرائیلی مالگا به ارزش ده‌ها میلیون دلار با امکان افزایش امنیت بسیاری از نقاط کشور در مناقصه‌های آینده رقابت می‌کنند. با این حال، به گفته جولان حزانی و یووال ازولای در نشریه «تالکلیست»، مناقصه بزرگ و اصلی دربراره حفاظت و نصب سیرهای الکترونیکی و نصب انواع دیگر استحکامات تکنولوژیکی در امتداد مرز جمهوری آذربایجان و همچنین با ایران است.

این روزنامه تخمین زده است که حضور یک وزیر اسرائیلی در هفته حساس مناقصه می‌تواند آذربایجانی‌ها را تحت فشار قرار دهد و آنان را وادار به انتخاب شرکت صنایع امنیتی در جمهوری آذربایجان هستند.

سفر امسالیم اولین سفر یک مقام اسرائیلی به باکو از زمان عملیات طوفان الاقصی در ۷ اکتبر ۲۰۲۳ است و در چارچوب تقویت همکاری و بحث در مورد راه‌های تکمیل پروژه تقویت و حفاظت از مرز آذربایجان، به ویژه در مناطق مشترک با ایران انجام می‌شود.

با این حال، انتقاد شدت‌های خصوصی اسرائیل از زمان سفر، به رقابت بین شرکت‌های دولتی و خصوصی در تل آویو برای برنده شدن در مناقصه برای تامین امنیت مرز جمهوری آذربایجان مربوط می‌شود. شرکت‌های خصوصی نگرنا هستند که این سفر باعث شود که مناقصه به نفع شرکت‌های دولتی تمام شود. این مناقصه شامل پروژه‌های برای حفاظت و تقویت فرودگاه بین‌المللی باکو است که

«اران ازتویون»، نویسنده اندیشکده «موسسه خاورمیانه» در گزارشی می‌نویسد، درحالیکه اسرائیل به سمت اشغال طولانی‌مدت غزه پیش می‌رود، در آویو با خسارات سنگین فرآیندهای ترک جبهه دیپلماتیک مواجه است.

در گزارش این اندیشکده آمریکایی آمده است که به طوری که روز به روز کشورهای، سازمان‌های بین‌المللی، موسسه‌های دانشگاهی و شرکت‌های بیشتری روابط خود را با نهادهای اسرائیلی قطع می‌کنند. به همین خاطر آمریکا و حمایتش، باید اسرائیل و حماس را مجبور به توقف طولانی مدت درگیری‌ها کنند. «ترجیحی‌هانگی»، مشاور امنیت ملی اسرائیل معتقد می‌کند، به نفع این دو کشور دیگر ادامه خواهد داشت. «بنی گانتز» رهبر اپوزیسیون و رئیس سابق ستاد کل ارتش اسرائیل نیز، اخیراً به گروهی از دانش آموزان دبیرستانی گفت، مطمئناً وقتی که سن شما برای ثبت نام در ارتش برسد، در این جنگ حضور خواهید داشت. در ادامه این گزارش آمده است که اکنون شهر «رفح» بدون هیچ دستاورد استراتژیک، تا حد زیادی توسط تل آویو تصرف شده‌است.

ارتش اسرائیل همچنین، کریدور «فیلاذلفی» را تصرف کرده که این کار، کل نوار غزه را به اشغال تل آویو در می‌آورد. مصر هم مسیر

ویژه

«جان بولتون» فاش کرد

سردرگمی ترامپ درباره ایران

مشاور سابق امنیت ملی آمریکا با پیش‌بینی خروج واشنگتن از ناتو در صورت پیروزی ترامپ، گفت او «می‌داند و شاید هم تا پایان دوره ریاست‌جمهوری‌اش نداند که چه رویکردی در قبال ایران دارد».

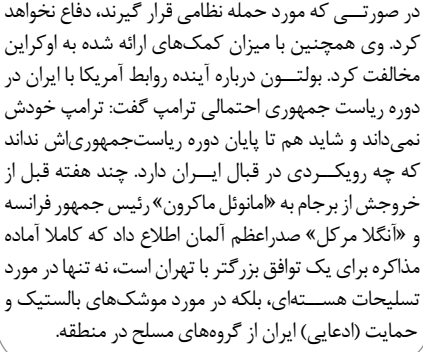
جان بولتون، مشاور سابق امنیت ملی آمریکا درباره امکان کناره‌گیری «دونالد ترامپ» نامزد انتخابات ریاست جمهوری آمریکا از ناتو در صورت بازگشت به کاخ سفید گفت: من فکر نمی‌کنم موضوع او تغییر کرده باشد. فکر نمی‌کنم کسی در تیم او بداند که چه قصدی در مورد ناتو دارد. ترامپ در سال ۲۰۱۸ گفت که از ناتو خارج خواهد شد و او می‌تواند دوباره این کار را انجام دهد.

بولتون که در دولت ترامپ کار می‌کرد و در سال ۲۰۱۹ پس از تنش با رئیس جمهور سابق برکنار شد، خاطرنشان کرد «ترامپ ماهیت پیمان دفاع جمعی را درک نمی‌کند و معتقد است که ایالات متحده خدمات دفاعی را بر اساس قراردادی به گروهی از کشورهای نامسپاس اروپایی ارائه می‌کند که هزینه آن را نمی‌پردازند». او که با رسانه قطری دیگری هم دارد، به عنوان مثال از توافقنامه تجارت آزاد «الشرق» گفت‌وگو می‌کرد، اظهار داشت: ترامپ انتقادات دیگری هم دارد، به عنوان مثال از توافقنامه تجارت آزاد با کشورهای اروپایی و خرید گاز از سوی اتحادیه اروپا از روسیه خوشش نمی‌آید و همه اینها دلایلی برای خروج احتمالی از ناتو بوده است. بولتون گفت: رئیس‌جمهور سابق معتقد نیست که اتحاد دفاعی مشترک ایالات متحده را امن‌تر می‌کند، زیرا او معتقد است که ما این کار را به نفع اروپایی‌ها انجام می‌دهیم و به نفع ایالات متحده نیست. احتمال بازگشت ترامپ به کاخ سفید با توجه به انتقادات مکرر وی از پیمان ناتو نگرانی تعدادی از ۳۲ کشور عضو این پیمان را برانگیخته است. ترامپ قبلاً اعلام کرده بود که از اعضای ناتو که هدف هزینه‌های نظامی این پیمان را که ۲ درصد تولید ناخالص داخلی هر عضو است، محقق نکرده‌اند، صورتی که مورد حمله نظامی قرار گیرند، دفاع نخواهد کرد. وی همچنین با میزان کمک‌های ارائه شده به اوکراین مخالفت کرد. بولتون درباره آینده روابط آمریکا با ایران در دوره ریاست جمهوری احتمالی ترامپ گفت: ترامپ خودش نمی‌داند و شاید هم تا پایان دوره ریاست‌جمهوری‌اش نداند که چه رویکردی در قبال ایران دارد. چند هفته قبل از خروجش از پرچام به «هائوئال ماکرون» رئیس‌جمهور فرانسه و «انگلا مرکل» صدراعظم آلمان اطلاع داد که کاملاً آماده مذاکره برای یک توافق بزرگ‌تر با تهران است، نه تنها در مورد تسلیحات هسته‌ای، بلکه در مورد موشک‌های بالستیک و حمایت (دعایی) ایران از گروه‌های مسلح در منطقه.

ژئوپولیتیک

برنامه توسعه مسیر شرقی کریدور

شمال – جنوب

افراطی، متعصبان مسیحی، عناصر ضد دموکراسی از یک سو و جریان اصلی طرفدار دموکراسی از سوی دیگر شدت گرفته است، لیبرال و به‌طور عمده سسکولار در اسرائیل عمیق‌تر شده، و به سمت افزایش تهاجم و خشونت پیش می‌رود.

در انتهای این گزارش آمده است، تنها راه واقع بینانه خروج از شرایط بحرانی پیش رو، توافق نامه آتش بس از طرف بایدن است که برای پایان دادن به جنگ، بازگرداندن آرامش، و آغاز راهی طولانی برای برقراری نظم منطقه ای جدید، طراحی شده است. هرچند، نتایجی در غیاب اقدامات قهری بسیار قوی از سوی ایالات متحده و قدرت‌های دیگر بین‌المللی، از تاکتیک‌های خرابکارانه ایران ادامه یافتن جنگ و ماندن در قدرت استفاده خواهد کرد. در نتیجه نتایجی و همفکرانش، به نتایجی در مقابل افکار عمومی اسرائیل، منافع ملی ایالات متحده و صلح و امنیت جهانی ایستاده‌اند. ادامه یافتن درگیری‌ها خطرات زیادی را به دنبال دارد و راه‌های جلوگیری از جنگ و تنش منطقه‌ای، به سرعت در حال از بین رفتن است. بایدن باید سریع و با قدرت عمل کرده تا نتایجی و حماس را مجبور به توقف طولانی مدت درگیری‌ها کند که به احتمال زیاد به دنبال آن، حزب الله هم از طریق مذاکره، آتش بس را می‌پذیرد.

اندیشکده آمریکایی خاورمیانه بررسی کرد کشتی به گل نشسته اسرائیل در غزه

توجهی شاهد شدت گرفتن تنش‌ها بود. در حالیکه خشم مردم علیه دولت اسرائیل رو به افزایش است، شاهد سطح ویرانی بی‌سابقه‌ای در طرف اسرائیل هستیم. برای مثال شهرک کنسلاوزی «مارگالیوت» در اثر گلوله باران و حملات موشکی ویرانه‌های زیادی به جا گذاشته است. از همه مهم‌تر، مهمات هدایت شونده از سوی حزب الله لبنان است که اغلب به اهداف خود از جمله دارایی‌های با ارزش ارتش اسرائیل، اصابت می‌کند.

عرصه داخلی، نظام سیاسی، نهادهای دولتی و بخش‌های مختلف جمعیت در اسرائیل، همگی از درجات مختلفی از ناآرامس‌دی رنج می‌برند. حدود ۵۳ درصد از اسرائیلی‌ها بر این باورند که نخست وزیر آنها، براساس ملاقات شخصی و حزبی عمل کرده و منافع ملی را به خطر می‌اندازد. اکثریت فرآیندهای، خواستار برگزاری انتخابات عمومی فوری در اسرائیل و ایجاد رهبری کاملاً متفاوتی هستند.

اعتماد به نهادهای دولتی از جمله ارتش اسرائیل، در پایین ترین میزان خود قرار دارد. درحالیکه مبارزه میان گروه‌های راست

اعتراف کاخ سفید به صلح آمیز بودن فعالیت اتمی ایران

مشاور امنیت ملی کاخ سفید با اذعان به عدم تلاش ایران برای ساخت بمب هسته‌ای، مدعی شد که پس از درگیری اخیر تهران و تسل آویو، ایران مواضع جدیدی در این زمینه اتخاذ کرده است.

خبرگزاری آسوشیتدپرس دیروز به نقل از سخنان

«جیک سالیوان» نوشت: من تصمیمی از سوی ایران برای حرکت (به سمت ساخت سلاح هسته‌ای) ندیدم. سالیوان در مجمع امنیتی اسپن به خبرنگاران گفت: اگر آنها شروع به حرکت در این مسیر کنند، یک مشکل جدی با آمریکا پیدا خواهند کرد.

سالیوان مدعی شد که آمریکا از زمان حملات متقابل ایران و اسرائیل، متوجه «افزایش اظهارنظرهای علنی مقام‌های ایرانی در مورد احتمال (ساخت سلاح هسته‌ای) شده است. وی گفت: (سخنان) جدید بود و توجه ما را به خود جلب کرد. آنتونی بلینکن وزیر امور خارجه آمریکا نیز در این نشست امنیتی گفت که واشنگتن برای مساله هسته‌ای ایران راه حل دیپلماتیک را ترجیح می‌دهد.

وی ضمن انتقاد از اقدام دولت پیشین آمریکا و خروج از برجام گفت: از زمانی که دولت جو بایدن آغاز به کار کرد، سعی داریم دوباره دیپلماسی هسته‌ای را با ایران دنبال کنیم، زیرا اگر حداقل یک مشکل حذف شود یعنی اینکه ایران دارای سلاح هسته‌ای نباشد، این اصولاً امر خوبی است.

جمهوری اسلامی ایران پس از خروج یکجانبه ایالات متحده در سال ۱۳۹۷ سازوکار حل اختلاف را در چارچوب کمیسیون مشترک برجام در سطح وزیران خارجه اعضای باقیمانده در این توافق فعال کرد. در نتیجه این نشست، طرف‌های عضو برجام با صدور بیانیه‌ای، ۱۱ تعهد را برای جبران خسارت‌های اقتصادی ناشی از اقدام یکجانبه آمریکا مطرح کردند؛ اما اجرای نامتوازن این توافق از یک طرف و فشارهای ناشی از اعمال و تشدید تحریم‌های یکجانبه آمریکا از طرف دیگر، باعث شد تا یکسال پس از خروج آمریکا از برجام، شورای عالی امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران تصمیماتی در راستای متوقف کردن گام به گام اجرای اقدامات داوطلبانه تعهداتی هسته‌ای را اعطای فرصت‌های ۶۰ روزه به دیپلماسی، اتخاذ کند.